जिल्ला स्तरीय कुष्ठरोग निवारण अभियान निर्देशिका (२०७३)

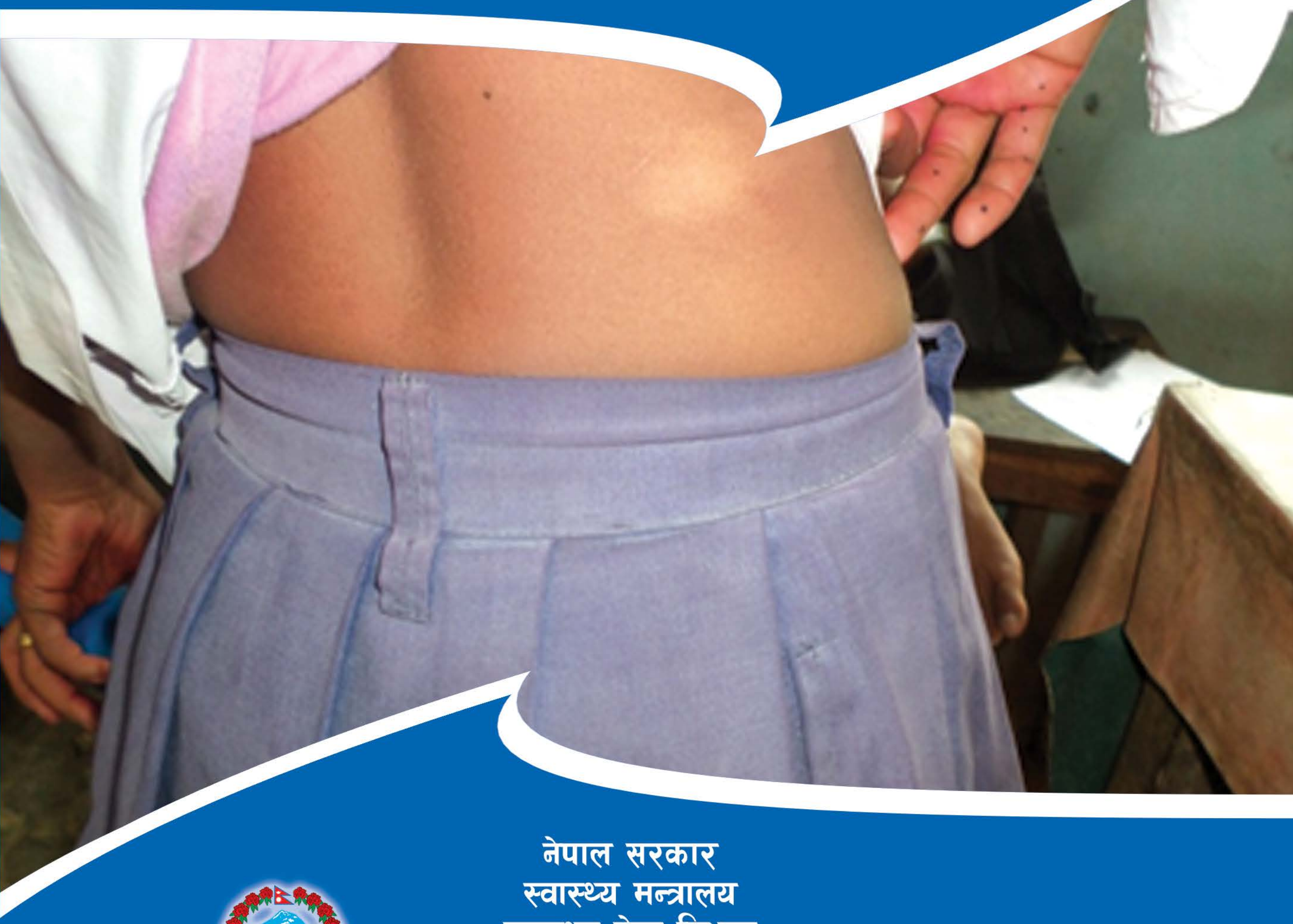

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग
कुष्ठरोग नियन्त्रण महाशाखा
टेकु, काठमाण्डौ

जिल्ला स्तरीय कुष्ठरोग निवारण अभियान निर्देशिका (२०७३)

नेपाल सरकार

स्वास्थ्य मन्त्रालय

स्वास्थ्य सेवा विभाग

कुष्ठरोग नियन्त्रण महाशाखा

टेकु, काठमाण्डौ

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग

☎ ४२६१४३६
४२६१७१२

टेकु,
काठमाडौं, नेपाल ।

प्राप्त पत्र संख्या र मिति :
पत्र संख्या :

मिति :२०७३।८।१७

प्राक्कथन ।

कुष्ठरोग शुन्य समाजको परिकल्पना सहित बिश्वका कुष्ठरोग प्रभावित देशहरु ठोस कार्य योजना सहित अघि बढी रहेको अवस्थामा नेपाल पनि यस दिशा तर्फ अग्रसर रहेको छ ।

यस परिप्रेक्ष्यमा राष्ट्रिय स्तरमा जन स्वास्थ्य समस्याको रुपमा रहेको कुष्ठरोग निवारण प्रति दशहजार जन संख्यामा १ भन्दा कम बिरामी भएको २०६६ माघ ५ गते घोषणा भएता पनि अझै तराइका जिल्लाहरुमा निवारण हुन बांकी अर्थात प्रति दश हजार जनसंख्या मा १ भन्दा बढी बिरामी रहेको अवस्थामा नेपालले सन् २०२० सम्म सबै जिल्लामा कुष्ठरोग निवारण गरी सन् २०२० सम्म कुष्ठरोगको कारणबाट हुने अपाङ्गताको दरलाई प्रति दशलाख जन संख्यामा १ भन्दा कममा ल्याउने तथा बच्चा हरुमा अपाङ्गता दर शून्य बनाउने लक्ष्य पुरा गर्न सुरु अवस्थामानै बिरामीको निदान उपचार, जनचेतना कार्यक्रम अभियानको रुपमा संचालन गर्ने कार्य योजना सहित जिल्ला स्तरिय कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्य संचालन गर्न यस निर्देशिकाले कार्य संचालनमा एकरुपता एवं सरल र सहयोग पुर्‍याउंछ भन्नेमा म आशाबादी रहेको छु ।

अन्तमा यस अभियानमा सहयोग गर्ने बिश्व स्वास्थ्य संगठन, शासाकावा मेमोरियल हेल्थ फाउण्डेसन, लगाएत सबै सहयोगी संस्थाहरुलाई धन्यबाद दिन चाहान्छु ।

डा. पुष्पा चौधरी
महानिर्देशक

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग
(कुष्ठरोग नियन्त्रण महाशाखा)

☎ ४२६२००९
४२६१३९६
Fax: ४२४८५३५

टेकू,
काठमाडौं, नेपाल ।

प्राप्त पत्र संख्या र मिति :
पत्र संख्या :

मिति :२०७३।८।१७

विषयः मन्तब्य ।

कुष्ठरोग कम सर्ने सामान्य रोग भए पनि मानिसलाई अपाङ्गता बनाउने प्रमुख कारकको रुपमा परिचित छ , यसै कारणले यो रोगको बारेमा समाजमा अनेकौं अन्ध बिश्वास तथा डरहरु रहेकोले यो सामाजिक समस्याको रुपमा समेत रहेको छ । तर शुरुको अवस्थामा नै यो रोग पत्ता लगाई नियमित उपचार गरेमा अपाङ्गता नभई रोग निको हुन्छ र रोग संक्रमण पनि हुन पाउंदैन भने सामाजिक समस्या हटन गई कुष्ठरोग सुन्य समाज बनाउन सक्ने देखिन्छ ।

बिश्वब्यापी मापदण्ड अनुसार कुष्ठरोग बिरामी प्रति दश हजार जनसंख्यामा १ भन्दा कम संख्यामा ल्याई जन स्वास्थय समस्याको रुपमा रहेको कुष्ठरोगलाई बि.स २०६६ माघ ५ गते तदनुसार सन् २०१० जनवरी १९ तारिखमानै नेपालले राष्ट्रिय स्तरमा कुष्ठरोग निवारणको घोषणा गरि सकेको अवस्था छ । तर निवारण गर्नु आन्तरिम लक्ष्य मात्र हो । राष्ट्रिय स्तरमा निवारण भए पनि जिल्लाहरु तथा स्थानिय स्तरमा निवारणको चुनौती अझै रहेको छ । नयां बिरामी देखिने क्रम निरन्तरनै छ । अर्थात समुदायमा रोग संक्रमण प्रक्रिया अझै रोकिएको छैन ।

यसका लागि समुदायमा रहेका बिरामीहरुको सुरु अवस्थामा नै पहिचान र उपचार गरी रोग संक्रमणलाई रोक्न् बिरामीको खोज पडताल अभियान संचालन गर्ने नेपाल सरकार विश्व स्वास्थ्य संगठन, दातृ निकायहरुको संयूक्त सहयोग एवं सहभागितामा कुष्ठरोग बढि प्रभावित जिल्लाहरुमा अभियान गर्ने सिलसिलामा हाल बांके, बर्दिया जिल्लामा सुरु गरिन लागिएको छ ।

यसरी जिल्ला स्तरिय कुष्ठरोग निवारण अभियान गरी सन् २०२० सम्ममा नेपालका सवै जिल्लाहरुमा निवारण गर्ने लक्ष्यलाई पुरा गर्न यो अभियान संचालन निर्देशिकाको तयार गरिएको छ । यस निर्देशिकाले अभियान संचालन गर्न सजिलो एवं एक रुपता हुने र अभियानमा संलग्न सम्पूर्ण स्वास्थ्य कर्मी तथा सहयोगी संस्थाहरुलाई मार्ग दर्शन होला भन्ने आशा गर्दे यस कार्यमा सवैको सहयोगको अपेक्षा गर्दछु ।

डा. वासुदेव पाण्डे
निर्देशक

विषयसूचि

कुष्ठरोग निवारण अभियान – जिल्ला स्तर १

१) परिचयः १

२) उद्देश्यहरुः १

३) संचालन प्रक्रियाः १

४) नगरपालिका र गाउं विकास समिति समन्वय समिति २

५) कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यान्वयन कार्य दलः ४

६) कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रममा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थाको भूमिकाः ४

७) कुष्ठरोगको औषधिको वितरण तथा संचय प्रणालीः ५

८) कुष्ठरोगको चिन्ह तथा लक्षणहरुः ५

९) कुष्ठरोग निवारण अभियानमा सर्व साधारण जनताको सहभागिताको लागि उत्प्रेरणा र सन्देशहरुः ६

१०) कुष्ठरोग निवारण अभियान सफल पार्न तपाई हामीले के गर्ने ? ७

११) कुष्ठरोग निवारण अभियानः प्रशिक्षण निर्देशिका ८

DISTRICT LEVEL TOT ११

Training of Search Team १५

Health Post Level (Search Team) Training १७

Implementation schedule of leprosy elimination campaign at distict level १८–१९

Steps to prepare a Micro plan for District level Mini LEC २०

Format for District Level Micro plan for Mini LEC २१

Reporting format after Campaign २५

कुष्ठरोग बारे जानकारी २६

फारम १–६ .... २७–३२

परिचयः

जन स्वास्थ्य समस्याको रुपमा रहेको कुष्ठरोगलाई २०६६ माघ ५ तदनुसार सन् २०१० जनवरी १९ गतेका दिन नेपालले राष्ट्रिय स्तरमा निवारण (Elimination) गरेको घोषणा भई सकेता पनि तराई लगायतका केहि जिल्लाहरुमा अझै पनि कुष्ठरोगको प्रकोप दर (Prevalance) उच्च रहेकोले जिल्ला स्तरमै कुष्ठरोग निवारण (Elimination) गर्नका लागि अभियान संचालन प्रयोजनार्थ यो निर्देशिका तयार पारिएको छ । यो कार्यक्रम सरकारी, गैह्र सरकारी, निजि क्षेत्र तथा समुदायको संयुक्त सहकार्यमा संचालन हुनेछ ।

उद्देश्यः

जिल्ला स्तरमै कुष्ठरोग निवारण (Elimination) गर्नका लागि जिल्लामा रहेका स्वास्थ्यसंग सम्बन्धित सम्पुर्ण सरोकारवालाहरुलाई अभिमुखिकरण गरि स्थानिय स्तरमै कार्यक्रम संचालन गर्न सरल, सहज तथा एकरुपता होस् भन्ने उद्देश्यले यो निर्देशिका तयार पारिएको छ ।

कुष्ठरोग बारे जानकारीः

कुष्ठरोग आँखाले देख्न नसकिने माइकोव्याक्टेरियम लेप्रे (Mycobacterium Leprae) नामको सूक्ष्म किटाणुबाट लाग्ने एक प्रकारको ज्यादै कम सर्ने सरुवा रोग हो । यो रोगले खास गरेर छाला र स्नायुमा असर गर्दछ ।

यो रोग प्राचीन कालदेखिनै मानिससंग परिचित भए पनि सन् १८७३ मा मात्र नर्वेका वैज्ञानिक डा. जि.ए.ह्यानसन्ले कुष्ठरोग किटाणुको कारणले हुने रोग भनी पत्ता लगाएका हुन् ।

यस अघि समाजमा कुष्ठरोगलाई बंशाणुगत अथवा दैवी अभिशापको कारणको रुपमा ग्रहण गरिएको थियो ।
यस रोगले छालामा असर गर्दा दाग देखिने, छाला बाक्लो हुने, गिर्खाहरु देखा पर्नुका साथै स्नायुहरुमा असर गर्दा दाग तथा हात गोडामा छुंदा थाहा नपाउने हुन्छ । यस रोगले माँशपेशीहरु कमजोर बनाइ दिन्छ । त्यस्तो स्पर्श शक्ति हराएको (छोंएको थाहा नपाउने) भागमा साधारण चोटपटक लाग्दा पनि छिटो निको हुँदैन ।

कुष्ठरोग निवारण अभियान - जिल्ला स्तर

१) परिचयः

यो कार्यक्रम समुदायमा अज्ञानताबश लुकिछिपी रहेका कुष्ठरोग बिरामी पत्ता लगाउन, जनचेतना अभिबृद्धि गर्न, सक्रिय खोजपड्ताल बिधिद्धारा विरामी पहिचान तथा समय मै उपचार गरी अंगभंग हुनबाट समेत बचाउन संचालन गरिन्छ ।

२) उद्देश्यहरुः

- समुदायमा अज्ञानतावश लुकीछिपी रहेका कुष्ठरोगका विरामीहरु पत्ता लगाउने ।
- समुदायमा जनचेतना अभिबृद्धि गरी कुष्ठरोग निवारण कार्यमा जनसहभागीता जुटाउने ।
- स्वास्थ्य कार्यकर्ताहरुलाई कुष्ठरोग सम्वन्धी ज्ञान र शीपमा अभिबृद्धि गराउने ।
- रोग निदान भएका सबै विरामीहरुलाई बहु औषधीय उपचार पद्धति बाट निश्चित अवधि भित्र उपचार पुरा गराउने ।
- जिल्ला स्तरमा कुष्ठरोग निवारण (Elimination) गर्ने ।

३) संचालन प्रक्रियाः

कुष्ठरोग निवारण अभियान सफलता पूर्वक सञ्चालन गर्न निम्न बमोजिमका समितिहरु क्रियाशिल हुने छन् । :

३.१) केन्द्रीय र क्षेत्रिय स्तर समितिहरुः

- निर्देशक समिति (Steering committee)
- केन्द्रिय समन्वय समिति (Coordination committee)
- प्राविधिक समिति (Technical committee)
- क्षेत्रीय समन्वय समिति (Regional coordination committee)

(माथि उल्लेखित समितिहरु बैंकक घोषणा कार्यान्वयन गर्न गठन भइ सकेका छन् र सो समितिको पदाधिकारी तथा काम कर्तव्य र अधिकार समिति गठन गर्दा निर्धारण भए अनुसार हुने छ ।)

३.२) जिल्ला स्तरीय समन्वय समितिः (District Level Coordination Committee)

पदाधिकारीहरुः

१) अध्यक्ष : स्थानीय विकास अधिकारी, जिल्ला विकास समिति

२) सदस्यहरु :

२.१) प्रतिनिधि, जिल्ला प्रशासन कार्यालय

२.२) प्रमुख जिल्ला शिक्षा कार्यालय

२.३) प्रमुख, महिला तथा वालवालिका कार्यालय

२.४) प्रमुख, जिल्ला प्रहरी कार्यालय

२.५) मे. सु. क्षेत्रीय, उप क्षेत्रीय, अंचल, जिल्ला अस्पताल

२.६) कार्यकारी प्रमुख, नगरपालीका

२.७) प्रतिनिधि, प्रमुख राजनैतिक दलहरु

२.८) नेपाल पत्रकार महासंघ, जिल्ला समिति

२.९) जिल्लामा कार्यरत जिल्ला स्तरीय विभिन्न संघ संस्थाहरु

२.१०) कुष्ठरोग सम्वन्धी कार्यरत संस्थाहरु

२.११) कुष्ठ प्रभावितहरुको संस्थाका प्रमुख तथा प्रतिनिधि

२.११) सदस्य सचिव, जिल्ला स्वास्थ्य प्रमुख वा जन स्वास्थ्य प्रमुख

पुनश्चः: *स्थानीय विकास अधिकारी र जिल्ला (जन) स्वास्थ्य प्रमुखले सदस्यहरु निर्धारण गर्नेछन् ।*

३) यस समितिको निम्न वमोजिम काम र कर्तव्य रहनेछ ।

क) प्रचार प्रसारको लागि जिल्ला स्तरीय सामाजिक संघ, संस्था मार्फत व्यापक रुपमा जनचेतना तथा जनसहभागिता श्रृजना गर्ने ।

ख) सम्वन्धित जिल्ला स्तरीय इकाईहरुलाई समन्वयात्मक रुपले परिचालन गर्नको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।

ग) जनशक्ती, औषधि आपूर्ति, तालीम, खोज कार्यक्रम तथा निर्देशिका वितरण आदि सम्पुर्ण कार्यको योजना तर्जुमा गरि कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने छ ।

घ) स्थानिय श्रोत/साधनको परिचालन गरि अभियान कार्यमा थप योगदान गर्न सहजीकरण गर्ने छ ।

ङ) नियमित बैठक, अनुगमन, तथा कार्यक्रमको मूल्यांकन गर्ने छ ।

४) नगरपालिका र गाउं विकास समिति समन्वय समिति

(Municipality/VDC Level Coordination Committee)

नगरपालिकाको कार्यकारी अधिकृत / गा.वि.स. सचिवको सभापतित्वमा प्रा.स्वा.के., स्वा.चौ. प्रमुख सदस्य सचिव रहने गरी नगरपालिका / गा.वि.स. स्तरका स्वास्थ्यकर्मी लगायत राजनितिक दलहरु, महिला, सम्वन्धित स्थानीय संघ संस्थाहरु, शिक्षक, बुद्धिजिवी तथा अन्य समाजसेवी समेत भएको समिति गठन गरिने छ ।

यस समितिको काम र कर्तव्य निम्न बमोजिम हुनेछ ।

१) व्यापक जनचेतना अभिबृद्धिको लागि प्रचार प्रसार गर्नुको साथै कुष्ठरोग निवारण अभियान सफलताको लागि जनसहभागितामूलक कार्यक्रममा आवश्यक समन्वय र सहयोग गर्ने ।

२) कुष्ठरोग निवारण अभियानमा सक्रिय सहयोग गर्न सक्ने सम्भावित व्यक्तिहरु तथा अन्य साधन, श्रोत पहिचान गरी परिचालन गर्ने ।

३) स्थानीय नेतृत्व तहसंग वारम्वार सम्पर्क, बैठक र जानकारी लिने ।

४) आवश्यक सूचना जिल्लालाई तुरुन्त दिने र निर्देशन लिने ।

५) यस ५ दिने अभियान कार्यक्रममा खोजकर्ता टोली (Search Team) कुन कुन दिन कुन कुन ठाउंमा जाने हो जनसमुदायलाई जानकारी गराई उक्त दिनमा घर घरमा नै बसी जंचाउन आग्रह गर्ने ।

५. कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यान्वयन कार्य दलः

१) खोजकर्ता टोली (Search Team): प्रत्येक खोजी टोलीमा २ जना सदस्य रहने छन् । अ.हे.व., अ.न.मी., शिक्षक, समाजसेवी, स्थानिय संघ संस्थामा कार्यरत स्वंयसेवक/ सेविका, महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका वा कुष्ठ प्रभावितबाट खोजकर्ता टोली छनौट गरिने छ । यसरी गठन गर्दा १ जना अनिवार्य रुपमा लेखपढ गर्न सक्ने र १ जना पुरुष तथा १ जना महिला हुनु पर्नेछ । यसरी टोली गठन गर्दा माथि उल्लेखित टोलीबाट जिल्लामा आवश्यक पर्ने जनशक्ति नपुग भएमा सके सम्म स्वास्थ्य कार्यक्रममा अनुभव भएका व्यक्तिलाई प्राथमिकता दिई टोली गठन गर्न सकिनेछ ।

यसरी गठन गरिएको टोलीलाई नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा १ दिनको अभिमूखीकरण गरी कार्यक्रम संचालनमा सहभागी गराईने छ । छनौट भएका टोलीले तालीम पश्चात् सम्वन्धित स्वास्थ्य संस्थाको निर्देशनमा रही कम्तिमा १ दिनमा ३० घर परिवारका सदस्यहरुलाई जांच गर्नु पर्दछ । यसरी ५ दिनमा कम्तिमा १५० घर परिवारलाई जांच गर्नु पर्दछ र यसरी जांच गर्दा फारम नं. १ भर्नु पर्दछ । जांच गर्दा नचिलाउने दाग वा कुष्ठरोगको शंका लागेका व्यक्तिहरुलाई नजिकको रोग निदान केन्द्र (प्रा.स्वा.के., स्वा.चौ.) हरुमा रोग निदान र उपचारको लागि फारम नं. २ भरी पठाउनु पर्नेछ । उपरोक्त अनुसार कार्य संचालन गर्न स्वास्थ्य संस्थाले खोजी टोली संख्या निर्धारण गरी कार्य क्षेत्र तोकी खोजी कार्य संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । खोजी कार्य संचालन गर्दा प्रत्येक खोजी टोलीले आ आफनो कार्य क्षेत्रमा पर्ने बिद्यालय, गुम्बा, मठ मन्दिर, बृदाश्रम, चर्च मदरसा, कल कारखाना लगायत अन्य सम्पुर्ण सार्वजनिक स्थानमा समेत खोजी कार्य सम्पन्न गर्नु पर्ने छ । खोजी कार्य पश्चात प्रत्येक घरधुरीमा जम्मा परिवार संख्या र परिक्षण गरेको संख्या अनिवार्य उल्लेख गर्नु पर्ने छ ।

उदाहरणको लागिः

L ५/७ (L को अर्थ घरधुरी , ५ को अर्थ परिक्षण गरेको संख्या र ७ को अर्थ जम्मा परिवार संख्या)

नोट : *क. स्वास्थ्य संस्थाबाट अभियान कार्यका लागी खटिएर जाने स्वास्थ्यकर्मिको टोलीले पहिलो दिन खोजी टोलीको सहयोगमा आ–आफ्नो क्षेत्रमा पर्ने बिद्यालयमा कुष्ठरोग सम्बन्धि जनचेतना अभिबृद्धि तथा अभियान सम्बन्धि जानकारी गराउनुका साथै शिक्षक तथा बिद्यार्थीको कुष्ठरोग परिक्षण कार्य सम्पन्न गर्नु पर्ने छ ।*

ख. कार्यक्रमको छैठौं दिनमा सम्पर्णू फारमहरु तथा प्रतिबेदन अनिवार्य रुपमा सम्वन्धित स्वास्थ्य संस्थामा बुझाउन पर्नेछ ।

२) रोग निदान टोली (Confirmation Team): रोग निदान टोलीले खोजी टोलीद्धारा प्रेषण गरिएका शंकास्पद कुष्ठरोग विरामीहरुको पूर्ण जांच गरी रोग निदान गर्नु पर्नेछ । यस कार्यको लागि फारम नं. ३ को रजिष्टर भर्नका साथै स्वास्थ्य संस्थामा प्रयोग हुने सबै नियमित फारमहरु Clinical register, charting card आदि भरेर उपचार शुरु गर्नु पर्नेछ । उपलव्ध साधन, श्रोतबाट जांच गर्दा रोगको पूर्ण निदान हुन नसकी शंकास्पद भएमा सो विरामीलाई पून: रोग निदानको लागि जिल्ला स्तरीय सुपरिवेक्षण टोली (Supervisory Team) आउने दिनमा बोलाउने ब्यबस्था मिलाउनु पर्नेछ । त्यसरी बोलाईएका शंकास्पद विरामीको सम्पूर्ण अभिलेख राख्नु पर्दछ ।

रोग निदान टोलीलाई जिल्लाबाट आउने सुपरिवेक्षण टोली कहिले आउने भन्ने तालीका पहिले नै उपलव्ध हुनु पर्नेछ । रोग निदान टोली कुष्ठरोग निवारण अभियानमा ६ दिन सम्म संलग्न हुनु पर्नेछ। रोग निदानका क्रममा प्रयोगशाला सेवाको आबश्यक्ता पर्ने भए जिल्ला स्थित प्रयोगशालामा स्किन स्मेर जाँच गर्ने ब्यबस्था मिलाउनु पर्ने छ ।

३) सुपरिवेक्षण टोली (Supervisory Team): प्रा.स्वा.के. तथा स्वास्थ्य चौकीमा रहेका रोग निदान टोलीले पूर्ण निदान गर्न नसकी राखेका शंकास्पद विरामीहरुको पूर्ण निदान गर्नको लागि लगभग प्रत्येक २० वटा खोज टोली वा २ देखि ३ वटा गा.वि.स. को बीचमा एउटा सुपरिवेक्षण टोली रहनेछ । यस टोलीमा कुष्ठरोग सम्वन्धी बढी अनुभवी एवं तालीम प्राप्त दक्ष कर्मचारीहरु जस्तै: हे.अ., कुष्ठरोग सुपरभाईजर र क्षय/कुष्ठ अधिकृत वा सहयोगी संस्थाका सुपरभाईजर समावेश गरिने छन् ।

कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रममा यस टोलीले स्वास्थ्य संस्थाहरुको सुपरिवेक्षण गर्नेछ । सुपरिवेक्षणको समयमा शंकास्पद विरामीको पूर्ण निदान गर्नको साथसाथै आवश्यक प्राविधिक सल्लाह, सुझाव एवं अन्य आवश्यक सहयोग दिनेछ । तथ्यांक संकलन र संयोजन गरी प्रतिवेदन पठाउने कार्यमा संलग्न रहनेछ ।

उपरोक्त अनुसार रोग निदान टोली, जिल्ला सुपरिवेक्षण टोली निर्माण, टोली विभाजन एवं कार्य क्षेत्र विभाजनको सम्पूर्ण कार्य जिल्ला स्वास्थ्य/जन स्वास्थ्य कार्यालयले गर्नेछ । प्रत्येक सुपरिबेक्षण टोलीले कुन दिन, कुन संस्थामा कुन समयमा सम्पर्क राख्नु पर्ने हो, सो को बिस्तृत योजना बनाउनु पर्ने छ र सो को जानकारी सबै रोग निदान केन्द्रमा गराउनु पर्ने छ ।

६. कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रममा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थाको भूमिका:

नेपालमा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संघ संस्थाहरुले कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यमा धेरै वर्ष अघि देखि नै कार्य गर्दै आएको परिपेक्ष्यमा कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रममा क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालय तथा जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयहरु संग समन्वय राखी निम्न कार्यहरु प्रभावकारी रुपमा गर्नेछन् ।

१) कुष्ठरोग निवारण अभियान सम्वन्धी स्थानीय वा क्षेत्रीय स्तरमा व्यापक रुपमा जनचेतना अभिबृद्धिको लागि प्रचार प्रसार गर्ने ।

२) विभिन्न तहका स्वास्थ्य कार्यकर्ताहरुलाई आवश्यक तालीम एवं अभिमुखीकरण कार्यमा सहयोग गर्ने ।

३) केन्द्र, क्षेत्र एवं जिल्ला स्तरीय कार्यक्रममा सहयोग तथा समन्वय कायम गरी कार्य योजना बनाउन र कार्यान्वयनमा सहयोग गर्ने तथा जिल्लालाई आवश्यक पर्ने दक्ष जनशक्ति उपलव्ध गराउने ।

४) आवश्यकता अनुसार कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रमको सफलताको लागि केन्द्रको निर्देशन अनुसारको कार्यमा सहयोग गर्ने ।

आवश्यक औषधिको व्यवस्थापनः

पहिले देखि नै नियमित उपचारमा रहेका विरामीहरुलाई नियमित कार्यक्रमबाट नै औषधि आपूर्ति हुनेछ । कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रमको लागि प्रत्येक रोग निदान केन्द्रमा औषधि आपूर्ति गर्दा त्यस केन्द्र अन्तर्गत पर्ने कूल जनसंख्या एवं पत्ता लाग्न सक्ने विरामीको संख्यालाई आधार मानी औषधि आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

७. कुष्ठरोगको औषधिको वितरण तथा संचय प्रणालीः

कुष्ठरोगको औषधि स्वास्थ्य संस्थाहरुमा तालीम कार्यक्रम संचालन हुनु अगावै उपलव्ध गराईने छ । जिल्लामा हुने रोग निदान टोलीको तालीमको समाप्ति पछि प्रत्येक केन्द्रहरुमा औषधि पठाउने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

औषधि आपूर्ति गर्दा प्रति विरामीलाई ६ महिनाको लागि औषधि पुग्ने गरी हरेक स्वास्थ्य संस्थामापठाईने छ र विरामी संख्या कम आई पठाईएको औषधि खपत नहुने अबस्था भएमा जिल्लाबाट जाने सुपरिवेक्षण टोलीले प्रत्येक केन्द्रबाट फिर्ता ल्याई जिल्ला स्टोरमा मौज्दात गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

निदान भएका विरामीहरुलाई एक पटकमा एक महिनाको औषधि दिनु पर्नेछ तर विरामीको अवस्था हेरी अर्को महिना आउन नसक्ने भएमा २ महिनाको लागि सम्म औषधि दिन सकिने छ । विरामीको लागि एम.बी., पि.बी. तथा वयस्क र वच्चाको लागि ब्लीष्टर प्याकमा औषधि उपलव्ध हुनेछ । प्रत्येक ब्लीष्टर प्याकमा १ महिनाको लागि पुग्ने औषधि राखिएको हुन्छ ।

८. कुष्ठरोगको चिन्ह तथा लक्षणहरुः

१) कुष्ठरोग शंका गर्ने तरिका (Search Team को लागि):

क) शरीरको कुनै पनि भागमा नचिलाउने दागहरु देखा परेमा

ख) शरीरमा गीर्खाहरु देखिएमा, कानको लोती तथा अनुहारको छाला बाक्लो भएमा

ग) हात खुट्टा झमझमाएमा, हत्केला तथा पैतालामा स्पर्श शक्ति हराएमा वा नदुख्ने घाउ भएमा

२) कुष्ठरोग निदान गर्ने तरिका (Confirmation Team को लागि):

कुष्ठरोग नै हो भनी निदान गर्ने मुख्य ३ वटा चिन्हहरु (Cardinal Signs of Leprosy)

क) छालामा फुस्रो वा हल्का रातो स्पर्श शक्ति हराएका दाग (Anaesthetic patch) भएमा

ख) स्नायु सुन्निएमा, मोटो वा दुख्ने भएमा साथै स्नायु कार्य क्षमतामा ह्रास भएमा

(Enlarged, swollen, pain/tender of nerve)

ग) छालाको नमूना बाट लिईएको तन्तु रस जांच गर्दा किटाणु देखिएमा (Skin smear positive)

माथिका चिन्हहरु (Cardinal Signs) नभए पनि यदि कुष्ठरोगको शंका छ भने प्रेषण केन्द्रमा आवश्यक जांच पड्तालको लागि पठाउनु पर्दछ ।

अन्य आवश्यक सामग्रीहरु:

१) कुष्ठरोग खोज पड्ताल फारम, क्लिनिकल रजिष्टर, चार्टिंग कार्ड र सर्च कार्ड

२) पोष्टर, पम्फलेट

३) रिफरल कार्ड र फर्म फर्मेट

४) डटपेन

५) चक आदि ।

सम्प्रेषण गर्ने तरिका :

कुष्ठरोग निवारण अभियान सफल हुनु भनेको शताव्दीयौं देखि हाम्रो देशमा सामाजिक समस्याको रुपमा रहेको कुष्ठरोग लाई जन स्वास्थ्यको समस्या बाट मूक्ति पाउने बाटोमा सफलता पाउनु हो । यो कार्य ज्यादै जटिल भएता पनि असम्भव भने छैन । यसको लागि असल र प्रभावकारी योजनाको कार्यान्वयन गरिनु पर्दछ । यस कार्यमा स्वास्थ्य क्षेत्र एक्लैले गरेर नसक्ने भएकोले सरकारी र गैह्र सरकारी निजि तथा समुदाय स्तरको संयुक्त सहकार्य आवश्यक छ । राष्ट्रिय स्तरमा गठित प्राविधिक र समन्वय समिति मार्फत जिल्ला स्थित कार्यालयहरुलाई सहयोग पुर्‍याउन अनुरोध र निर्देशन गरिने छ । अतः जिल्लासरकारी तथा गैह्र सरकारी, नीजि क्षेत्रका राष्ट्रिय र अन्तराष्ट्रिय वा स्थानीय संघ संस्थाहरु, क्लबहरु, विद्यालय, कलेज आदि सम्पूर्ण निकायका प्रतिनिधिहरुलाई आमन्त्रण गरी कुष्ठरोग निवारण अभियान वारेमा बिस्तृत जानकारी गराईने छ । उक्त बैठक तथा छलफल अभियान शुरु हुन १५ दिन अगावै सम्पन्न गर्नु पर्ने छ ।। केन्द्रबाट कुष्ठरोग निवारण अभियानका लागि आबश्यक पर्ने स्वास्थ्य शिक्षा सामाग्रीहरु सम्बन्धित जिल्लामा समयमै पठाईनेछ ।

सार्वजनिक स्थलहरुमा भित्ते लेखन, व्यानर, पोष्टर आदिको अधिकतम प्रयोग गर्ने ब्यबस्था मिलाउनु पर्ने छ । त्यसै गरी एफ.एम. रेडियो तथा स्थानीय पत्र पत्रिकाबाट पनि सूचना तथा सन्देशहरु प्रवाह गरिने छ ।

९. कुष्ठरोग निवारण अभियानमा सर्व साधारण जनताको सहभागिताको लागि उत्प्रेरणा र सन्देशहरु:

- कुष्ठरोग कुनै देवी देवताको श्राप वा पूर्व जन्मको पापको कारणले वा वंशानुगत कारणले नभै नांगो आंखाले देख्न नसकिने सुक्ष्म किटाणु बाट हुने रोग हो ।
- शरीरमा नचिलाउने स्पर्श शक्ति हराएका दागहरु देखा परेमा, गीर्खाहरु देखिएमा वा कानको लोती तथा अनुहारको छाला बाक्लो भएमा कुष्ठरोग हुन सक्छ ।
- नियमित उपचार बाट कुष्ठरोग पूर्णतयाः निको हुन्छ ।
- कुष्ठरोगको जांच र बहु औषधीय उपचार स्वास्थ्य संस्थाहरुमा निःशुल्क उपलब्ध हुन्छ ।

- शुरुको अवस्थामा नै उपचार गरेमा रोग पूर्ण निको भई अपांगता हुनबाट बच्नुका साथै रोग सर्नबाट बचाउन सकिन्छ ।
- कुष्ठरोग विरामीलाई अन्य विरामी सरह घर परिवारमा संगै राखी उपचार गराउन सकिन्छ ।
- उपचार शुरु गरेका विरामी बाट अरुलाई रोग सर्दैन ।

  के तपाईलाई थाहा छ ? यहि २०७३ साल ....गते देखि .... गते सम्म कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रम संचालन हुँदैछ, उक्त अवधिमा तपाईको घरदैलोमा कुष्ठरोगको शंका लागेका व्यक्तिहरु पत्ता लगाउन खोज पड्ताल टोली आउँदैछ ।

कुष्ठरोग निवारण अभियान सफल पार्न तपाई हामीले के गर्ने ?

- जांच पड्ताल गर्ने दिन घर मै बस्न जानकारी गराउने ।
- घरदैलोमा जांच गर्न आएका खोज पड्ताल टोली संग आफ्नो सम्पूर्ण परिवारको जांच गराउन अभिप्रेरित गर्ने ।
- खोज पड्ताल टोली आएको जानकारी आफ्नो छर छिमेकीलाई गराई जांच गर्न लगाउन समुदायलाई जानकारी गराउने ।
- खोज पड्ताल टोलीले दिएको सल्लाह र सुझाव अनुसार थप जांचको लागि नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा सम्पर्क राख्न सल्लाह दिने ।
- तपाई हाम्रो सहयोग एवं सद्भावले कुष्ठरोग निवारण कार्यमा सहयोग मिल्ने छ ।
- रोग निदान भएका विरामीहरुले पुरा अवधि सम्म औषधि सेवन गर्न सहजीकरण गर्ने ।
- कुष्ठरोग निवारण अभियान तपाई हामी सबैको सरोकारको विषय भएकोले यसको सफलताको लागि सबैजनाले सहयोग र समर्थन गरौं ।
- कुष्ठरोग निवारण अभियान शुरु हुनु अगावै देखि जिल्ला जन स्वास्थ्य कार्यालयमा कार्यरत जो सुकै कर्मचारीले भएपनि आफ्नो नियमित सुपरिवेक्षणको समयमा वा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सेवा लिन आएका विरामीहरुलाई, महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका तथा अन्य सरोकारवालाहरुको तालीम एवं गोष्ठीहरुमा जिल्लामा संचालन ुहने कुनै पनि बृहत कार्यक्रम, भेला आदिमा कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रम वारे जानकारी गराउन पर्दछ ।

सारांशमा निम्न बुंदाहरु मनन गर्न उचित हुनेछ :

- जन घनत्व बढी भएका शहरी इलाकामा कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रम वारेमा व्यापक जनचेतना जगाउने अभियान संचालन गर्नु पर्नेछ ।
- ग्रामिण इलाकाहरुमा हुने भेला वा अन्य विविध चाड पर्वको समयमा कुष्ठरोग निवारण अभियानको व्यानर, पर्चा, पोष्टर आदि वितरण गरी व्यापक प्रचार प्रसार गर्नु पर्दछ । व्यक्तिगत कुराकानी गर्ने, क्लव, संस्थाहरुमा कार्यक्रम बारे छलफल गर्न लगाउने वा सो समयमा गई जानकारी गराउनु पर्दछ ।
- प्रतिष्ठित एवं प्रभावशाली व्यक्तिहरुको समय निर्धारण गरी उद्घाटन, विमोचन जस्ता कार्यहरु चलाएर प्रचार प्रसार गरिनु पर्दछ ।
- स्थानीय श्रोत साधन र अवस्थालाई ध्यानमा राखी कुष्ठरोग निवारण अभियानको प्रचार प्रसारका लागि सक्दो उपयोग गर्नु पर्दछ ।

स्वास्थ्य केन्द्रमा अनुमानित संख्या भन्दा धेरै कम मानिस जचाउन आएमा के गर्ने?

खोजी टोलीबाट शंका गरी स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गरेका सबै जनालाई जांच गर्नु जरुरी छ। कुनै शंकास्पद विरामी जंचाउन छुटेमा, सोही व्यक्तिमा कुष्ठरोग हुन सक्दछ, तसर्थ जचाउन छुट भएका संकास्पद बिरामीहरुको खाजी गरि जाँच गर्ने ब्यबस्था मिलाउनु पर्ने छ। कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा शंकास्पद विरामीहरु आफ्नो स्वास्थ्य परिक्षण गराउन आउनु पर्दछ। यदि कुनै कारणवश स्वास्थ्य संस्थामा धेरै कम मानिस परिक्षण गर्न आएमा खोजपड्ताल टोलीलाई बढी सक्षम गराउनको साथै सुपरिवेक्षण कार्यलाई बढी प्रभावकारी बनाउनु पर्ने हुन्छ र विरामी जांच गर्न आउने संख्या बढाउनु पर्ने हुन्छ।

निरिक्षण र निर्देशनः

सुपरिवेक्षण टोलीले खोजपड्ताल टोलीले खोजी कार्य सम्पन्न गरेको घर एवं रोग निदान टोलीको नियमित सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन गर्ने छ। उक्त निरिक्षण गर्न जाने टोलीले थप औषधि एवं आबश्यक पर्न सक्ने फर्महरु पनि साथमा लिएर जानु पर्नेछ।

समग्र अभियान, खोजपड्ताल रोग निदान टोलीको अनुगमन, सुपरिबेक्षण र निर्देशन जन स्वास्थ्य प्रमुख, जन स्वास्थ्य अधिकृत क्षेत्र वा केन्द्रबाट आएको टोलीले गर्ने छ।

१०. कुष्ठरोग निवारण अभियानको फारम भर्ने र केन्द्रमा पठाउनेः

कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रम सम्पन्न भएपछि खोज पड्ताल टोलीले सम्वन्धित रोग निदान टोलीमा र रोग निदान टोलीले सुपरिवेक्षण टोलीलाई बुझाउनु पर्नेछ। सुपरिवेक्षण टोलीले आफ्नो मातहतका सम्पूर्ण फारमहरु र बढी भएका औषधिहरु जिल्लामा ल्याई बुझाउनु पर्नेछ। जिल्ला स्वास्थ्य/ जनस्वास्थ्य कार्यालयमा प्राप्त सबै फारमहरु जि.स्वा./जन स्वा. कार्यालयका कर्मचारीहरु एवं सुपरिवेक्षण टोली संयूक्त रुपमा बसी जम्मा भएका तथ्यांकहरुको प्रतिवेदन तयार गरी संचारको छिटो साधनबाट कुष्ठरोग नियन्त्रण महाशाखा, काठमाण्डौ, टेकुमा पठाउनु पर्नेछ। कार्य सम्पादनको अन्त्यमा जिल्ला स्वास्थ्य/ जन स्वास्थ्य कार्यालयले कुष्ठरोग निवारण अभियान सफल बनाउन सक्रिय रुपले काम गर्ने राजनैतिक पार्टी, स्वास्थ्यकर्मी, स्वयं सेवकहरु, सरकारी तथा गैह्र सरकारी निकायका पदाधिकारीहरुको योगदानलाई प्रशंसा गर्दै धन्यवाद प्रदान गर्नु पर्दछ।

११. कुष्ठरोग निवारण अभियानः प्रशिक्षण निर्देशिका

१) जिल्ला स्तरमा निवारण हेतु अर्थात प्रति दश हजार जनसंख्यामा एक भन्दा कम कुष्ठरोगका विरामी संख्या कायम राख्न २०७३ .... गते देखि .... गते सम्म देशका कुष्ठरोग बढी प्रभावित जिल्लाहरुमा कुष्ठरोग निवारण अभियान संचालन गर्न लागिएको छ। सो अभियान कार्यक्रम संचालनार्थ सम्पूर्ण स्वास्थ्यकर्मीहरुको तालीम र अनुशिक्षण कार्य नितान्त आवश्यक रहेकोले विभिन्न तहमा गरिने उक्त तालीम अनुशिक्षण कार्यको लागि यो प्रशिक्षण निर्देशिका तयार गरिएको छ।

२) निर्देशिकाको उद्देश्यः

कुष्ठरोग निवारण अभियानमा संलग्न रहने प्रशिक्षक र सो संग सन्वन्धित व्यक्तिहरुको लागि विभिन्न तहमा हुने प्रशिक्षण सम्वन्धी कार्य निर्देशन गर्न यस प्रशिक्षण निर्देशिकाको उद्देश्य हुनेछ ।

३) कुष्ठरोग निवारण अभियानको लागि निम्न तहहरुमा तालीम र अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरु संचालन हुनेछन्ः

क) केन्द्रीय तह : Central core training team

ख) जिल्ला तह : District ToT and confirmation team including region

ग) स्वास्थ्य संस्था तह : Search team training and other orientations

उपरोक्त तालीम संचालनार्थ निम्न अनुसारका प्रशिक्षक र सहभागी समावेश हुनेछन्ः

क) केन्द्रीय तहको श्रोत व्यक्तिहरुः

- Director, Leprosy Control Division
- Deputy Health Administrator, Leprosy Control Division
- National Programme Officer, WHO
- Representatives, NGO network

केन्द्रीय तहको तालीम प्रशिक्षकहरुः

- Senior Leprosy Supervisors, LCD
- TB/Leprosy Officers, LCD
- Regional TB/Leprosy Officers
- Training Officers, Region based partner NGOs

ख) जिल्ला तहको तालीम (प्रशिक्षक प्रशिक्षण र रोग निदान टोली) का प्रशिक्षक :

- D(P)HO
- MO
- Regional TB/Leprosy officer/Assistant
- District TB/Leprosy officer/Assistant

जिल्ला तहको तालीम (प्रशिक्षक प्रशिक्षण र रोग निदान टोली) का सहभागीहरुः

- Supervisors of D(P)HO
- HA, SN, AHW, ANM
- District based health workers/Supervisors of NGOs

ग) स्वास्थ्य संस्था तहको तालीम (खोजकर्ता टोली) का प्रशिक्षक :

- Participants of District ToT
  (HA, SN, AHW, ANM, Supervisors, health workers of NGOs)

घ) स्वास्थ्य संस्था तहको तालीम (खोजकर्ता टोली) का सहभागी :

- AHW, ANM, Teachers Social Activist
- FCHV (selected)
- Leprosy affected people
- Others (health workers, teacher)

स्वास्थ्य संस्था तहको अभिमुखीकरण (गा.वि.स.अध्यक्ष तथा अन्य)

श्रोत व्यक्ति

- PHCC/Health Post In-charge

स्वास्थ्य संस्था तहको अभिमुखीकरण (गा.वि.स.अध्यक्ष तथा अन्य)

सहभागी

- VDC Chairman
- Others (Social leaders/workers)

उपरोक्त तहमा संचालन हुने तालीम र अभिमुखीकरण कार्यक्रमका सहभागीहरुको मुख्य काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी निम्नानुसारको हुनेछ ।

१) केन्द्रीय तहको तालीमः काम, कर्तव्य र जिम्मेवारी

- Central core team member ले जिल्ला स्तरमा संचालन हुने ToT मा प्रशिक्षक भई काम गर्नु पर्नेछ । उक्त कार्यक्रममा क्षेत्रीय स्वास्थ्य निर्देशनालयबाट पनि सहभागिता रहने छ ।
- Central core team का सदस्यहरुले जिल्लामा संचालन हुने ToT तालीमको समन्वय, योजना तथा सुपरिवेक्षण गर्ने काम गर्नु पर्नेछ ।
- कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रम संचालन गर्ने सिलसिलामा core team member ले केन्द्र देखि गाउं सम्मको सूचना प्रदान गर्ने, योजना बनाउने, कार्य संचालन गर्ने, मूल्यांकन गर्ने तथा अन्य आवश्यक काममा समन्वय गर्ने कामको जिम्मेवारी वहन गर्नु पर्नेछ ।
- कुष्ठरोग निवारण अभियानको सिलसिलामा कुनै असुविधा एवं समस्या उत्पन्न भएमा कुष्ठरोग नियन्त्रण महाशाखा संग सम्पर्क गरी समस्या निराकरण तर्फ आवश्यक कार्य गर्नेछ।

DISTRICT LEVEL TOT

(CAMPAIGN)

PROGRAMME SCHEDULE

First Day

10:15 - 10:30	Welcome/Introduction to MLEC
10:30 - 11:00	Role & Responsibilities of Confirmation and Search Teams
11:00 - 12:00	Suspect, Diagnosis & Confirmation
12:00 - 01:00	Classification & Treatment
01:00 - 02:00	Sensory Test and Nerve Palpation (Practical)
02:00 - 02:30	BREAK
02:30 - 03:30	History Taking and Body Charting (Practical)
03:30 - 04:15	Recording & Reporting
04:15 - 04:45	Supervision, Monitoring & Referrals

Training Objective	Knowledge	Skills	Training Method	Training Aids	Time
I	***Campaign*** • Objectives/strategies and procedures		- Interactive lectures	• Blackboard or newsprint paper	15 mins
II	• Roles/responsibilities of Confirmation Team • Roles/responsibilities of Search Team		- Interactive lectures	• Blackboard or newsprint paper	30 mins
III	***Suspect criteria for Search Team:*** • Non-itchy skin patch with history of anesthesia • Weak and anesthetic fingers and toes	- History taking	- Interactive lectures - Slideshows	• Blackboard or newsprint paper • Atlas of leprosy	
IV & V	***Clinical guidelines for recognizing and confirming leprosy*** • Diagnostic signs of leprosy • Sites of peripheral nerves in leprosy • Classification of leprosy • Treatment (MDT) of leprosy • Contraindication & side effects of MDT • Disability grading and patients education	- History taking - Body charting - Sensory Testing - Nerve palpation - VMT	- Interactive lectures - Slideshow - Case demonstration - Drug demonstration - Practical exercise	• Whiteboard • OHP • Slide projector • MDT drugs • Leprosy patients • Patient card • Booklets & leaflets	1 hour
VI, VII & VII	***Recording and reporting system*** • Patient's card, clinical register, contact card • Campaign recording and reporting forms ***Supervision Monitoring & Referral*** • Spot check & logistic supply • Referral criteria for confirmation team during Campaign • Available referral centres during Campaign	- Filling forms - Writing referral slips - Maintaining register	- Interactive lectures - Practical exercise	• Whiteboard • OHP • Forms/Charts • Referral Slips • Clinical Register	1 hour

District Level ToT

A. Participants: HA, District Supervisors/Assistants, AHW/ANM, NGOs Health Workers

B. Resource Person: RD, RTLO, LCD, Supporting Partners

C. Duration: 1 Day

D. Total Work Hours: 6 Hours

E. Participants Major Tasks:

1. To conduct PHC/HP level (Search Team) training at PHC/HP areas
2. Confirmation of suspected cases and their treatment.

F. Specific Tasks

1. Briefing about campaign
2. Briefing about roles and responsibilities of Confirmation Team and Search Team
3. Trained on diagnosis/confirmation of leprosy during campaign
4. Trained on treatment procedure and patient's education during campaign
5. Trained on supervision and monitoring aspects of campaign at HP level
6. Trained on recording, reporting and referral procedures during campaign.

G. Aim of Training:

To provide knowledge and skills to the participants to enable them to carry out their assigned tasks related to MLEC in a satisfactory level in their job/place area.

H. Objectives of Training:

At the end of District Level ToT, the participants will be able to:

1. Explain the objectives, strategies and procedures of campaign.
2. Explain the roles / responsibilities of confirmation and Search Team in relation to Campaign.
3. Provide information on clinical guidelines for suspecting leprosy cases to the Search Team and other district level workers associated with Campaign.
4. Do confirmation of suspected leprosy cases at confirmation centres.
5. Classify and treat confirmed leprosy cases according to National Guidelines during campaign.
6. Do recording and reporting at their level during Campaign.
7. Do supervision and monitoring at district level and refer those suspected leprosy cases who fall under the referral criteria during Campaign.

8. Provide explanations and instructions on recording and reporting systems to the participants of HP level training.

I. Training Contents:

1. Campaign: Objective, Procedure and Activities
2. Roles and responsibilities of confirmation and Search Team
3. Suspect and diagnosis
    - Suspect criteria for search:
        - Non-itchy skin patch with history of anesthesia (excluding birth mark & scar)
        - Weak or anesthetic fingers and toes (excluding deformities due to congenital and injuries)
    - Diagnostic signs: Anesthetic patch and enlarged nerve
4. Classification: MB, PB
5. Treatment: MB, PB PB-MDT duration, contra-indication, side effects & patient's educations.
6. Recording and Reporting: Patient Card, Patient's Registration, Contact Card and Campaign Forms.
7. Supervision, Monitoring & Referrals: Spot check at confirmation centre, confirmation of difficult cases, logistics, referral criteria for confirmation team.

Training of Search Team

(HP Level Training)

A. Participants: Selected FCHVs, leprosy affected; Health Workers and Teachers
B. Resource Person: Participants of District Level ToT
C. Duration: 1 Day
D. Total Work Hours: 6 Hours

E. Participant's Major Task:
To identify cases with skin lesion in the community through household visits and refer them into the nearest confirmation centre.

F. Specific Tasks:
1. To visit every households in the assigned area.
2. To explain the purpose of their visit to the household member and convince them to get examined.
3. To examine household members to find out suspected skin lesions of leprosy.
4. To refer all suspected individuals into the confirmation centre with prescribed referral slip.
5. To keep record of daily activities in Campaign forms.

G. Aim of Training:
To provide knowledge and skills to all the participants to enable them to carry out their assigned tasks related to Campaign in a satisfactory level in their job/place area.

H. Objective of Training: At the end of the training, the participants will be able to:
1. Explain importance of Campaign & search work to the village people.
2. Explain their roles and responsibilities in relation to Campaign.
3. Examine (observe) body of household members ad find cases with skin patches according to Campaign guidelines.
4. Do refer all suspected individuals to the nearest confirmation centre and keep its record according to Campaign guidelines.

I. Training Contents:
1. Campaign: Its objective and importance of search work during Campaign.
2. Roles and responsibilities of Search Team.
3. Criteria for Search/Suspect:
   - Non-itchy skin patch with history of anesthesia (excluding birth mark and scar)
   - Weak of anesthetic fingers and toes (excluding deformities due to congenital and injuries)
4. Motivation and body examination (only observation).
5. Recording & Referrals.

Training Objective	Knowledge	Skills	Training Method	Training Aids	Time
I	***Campaign*** • Its' objectives and importance of Search Work (in brief)		- Interactive lectures	• Whiteboard or newsprint paper	½ hour
II	Roles/responsibilities of Search Team • Structure and tasks during Campaign		- Interactive lectures	• Whiteboard or newsprint paper	½ hour
III	***Criteria for Search/Suspect:*** • Non-itchy skin patch with history of anesthesia (excluding birth mark & scar) • Weak and anesthetic fingers and toes (excluding deformities due to congenital and injuries) • Search method and procedure	- Motivation - History taking - Body examination (only observation)	- Interactive lectures - Patient demonstration - Practical exercise	• Whiteboard or newsprint paper • Atlas of leprosy • Leprosy patients	3 hours
IV	***Referral and Recording/Reporting*** • Referral procedure for Search Team • Campaign Referral Slips • Available referral centre (confirmation centre) during Campaign • Campaign recording/reporting forms	- Writing referral slips - Filling forms	- Interactive lectures - Forms/charts demonstration - Practical exercise		2 hours

Health Post Level (Search Team) Training

(CAMPAIGN)

PROGRAMME SCHEDULE

Time	**Topic**
10:30 - 11:00	Welcome/Introduction to Campaign
11:00 - 11:30	Roles and Responsibilities of Search Team
11:30 - 12:30	Search and Suspect: Criteria, Method & Procedure (Theory)
12:30 - 01:30	Search and Suspect: Criteria, Method & Procedure (Practical)
01:30 - 02:00	BREAK
02:00 - 02:30	Search and Suspect: Criteria, Method & Procedure (Practical)
02:30 - 03:30	Referrals, Recording and Reporting (Theory)
03:30 - 04:30	Referrals, Recording and Reporting (Practical)
04:30 - 05:00	Overall discussion and closing

Implementation schedule of leprosy elimination campaign at distict level

Fiscal Year: 2073/074 (2016/017)

S. N.	Activities	Responsibility	Duration	Year							Remarks
				Jan	Feb	Mar	April	May	June	July	
a)	**Preparatory phase:**										
1.	Project proposal	LCD									
2.	Submision of proposal	LCD									
3.	Approval of proposal	MoH									
4.	Approval of budget	WHO									
5.	Preparationof program guidelines	LCD/WHO									
6.	Preparation of curriculum for different trainings/ orientations	LCD/WHO									
7.	District level committee formation	LCD/RHD/ D(P)HO									
8.	APW contract with partners	LCD/WHO/ Partners									
b)	**Implementation phase:**										
1.	Coordination meeting with partners for campaign	LCD									
2.	Technical committee meeting	LCD									
3.	District level orientations	LCD/D(P)HO									
4.	VDC level orientation	D(P)HO/ LHF									
5.	Core ToT central level	LCD									
6.	District level ToT	LCD/D(P)HO									
7.	Training for HF staff	LCD/D(P)HO									
8.	Selection of search team member	D(P)HO/ LHF									
9.	Interaction with Journalists	LCD/D(P)HO									
10.	Inauguration of campaign	MoH/DoHS/ LCD/ RHD/DPHO									

Implementation schedule of leprosy elimination campaign at distict level

Fiscal Year:

S. N.	Activities	Responsibility	Duration	Year							Remarks
				Jan	Feb	Mar	April	May	June	July	
c)	**IEC activities:**										
1.	IEC materials production	LCD									
2.	IEC material distribution	LCD/D(P)HO									
3.	Message through local news papers	D(P)HO									
4.	Public awareness campaign	D(P)HO									
5.	Production &distribution of manual(register,forms/ training materials etc.)	LCD/ D(P)HO									
d)	**Supporting activities:**										
1.	Distribution of MDT up to confirmation cetre	LCD/NGO/D(P)HO									
2.	Micro planning at different level	LCD/RHD/D(P)HO									
3.	Supervision/ monitoring at different level	LCD/RHD/D(P)HO									
e)	**Search activities:**										
1.	School education/ screening	D(P)HO/HFs/Partners									
2.	House to house search	LCD/RHD/ D(P)HO/HFs/ Partners/FCHV/LAP									
3.	Confirmation,registration of cases & provide MDT	LCD/RHD/D(P)HO/ HFs/Partners									
f)	**Evaluation phase:**										
1.	Reporting: search team to health facilities	D(P)HO/HFs									
2.	Reporting to DHO/LCD	HFs									
3.	Final reporting	LCD/MoH/WHO									
4.	Submission of report to central coordination committee & press release	DoHS/LCD//WHO/ RHD/D(P)HO/HFs/ Partners									

Steps to prepare a Micro plan for District level Mini LEC

Step-1:

Collect general information as shown in micro plan format

Step-2:

Identify health facility where there is a trained human resource for leprosy

Step-3:

Decide and identify confirmation site

Step-4:

To prepare microplan and detail implementation plan.

Step-5:

Fix dates and responsible person for campaign.

Step-6:

Assign supervisors for each area

Step-7:

Display confirmation sites, PHCC/HP in a district map and action plan.

Format for District Level Micro plan for Mini LEC

Region: Zone: District:

1. **General information: Contact no. Mail ID**

SN	General information	Contact no.	Mail ID
a)	Name of D(P)HO:		
b)	Name of DTLO:		
c)	Name of key person assigned for campaign		
d)	Total population:		
e)	Total no. of household:		
f)	Total no. of Municipality/ VDC:		
g)	Total no. of registered cases:	MB:	PB: Total:

a) Available Human Resource :

S.N.	Degination (MO, HA,….)	Trained in Leprosy	Not trained	Total

2. Plan for campaign:

S.N.	Activities	Number	Dates	Person to attend
	District level microplanning			
	District ToT			
	VDC (HFs) level training			

3. Search team training:

S.N.	Name of health facilities	Date for search team training	Place	No. to be trained

4. IEC activities:

SN	Activities	Date	Responsibility
	To take IEC materials from Centre		
	To take IEC materials from District		
	Distribute to health facilities		
	To host banners (No. ....)		

5. Support activities:

SN	Activities	Date	Responsibility
1	To take drugs (MDT) from Centre/Region		
2	To take drugs (MDT) from District		
3	Distribute to health facilities		
4	To take forms, formats & charts from District		
5	To take forms, formats & charts from PHCC/HP		
6	To distribute above forms		

6. Planning search activities:

SN	Activities	Number	Date	Responsibility
1	Search team needed			
2	Search member needed			
3	Search team formed			
4	Search team members recruited			
5	Confirmation team needed			
6	Confirmation team formed			
7	Confirmation team members recruited			
8	Confirmation centres needed			

7. Planning of search team:

SN	Name of search team	Responsible area	Date	No. of house hold	No. of person

8. Monitoring & supervision activities:

SN	Name of Supervisors	Organization	Assigned area	Expected date of visit

Mini Leprosy Campaign

Reporting format after Campaign

Program of Enhanced Contact Examination of Family members & Neighbors of the Index Cases

District ____________________

Period: from ____________________ To ____ F/Y ____

SN	**Activities**	**Number of participants**						**Remarks**
		Journalists	District Supervisors	Health Workers	FCHVs	Leprosy affected	Community peoples	
1.	Orientation							
2	IEC activities	**Number of IEC materials distributed, displayed & broad casted**						
		Posters	Pamphlets	Flex banners	Wall painting	FM Radio	Others	

Number									
3	Search activities	Search persons	Search team	Confirmation persons	Confirma-tion team	Family members examined	Suspected case referred	Cases diagnosed	Remarks

(Pamphlet को लागि)
कुष्ठरोग बारे जानकारी

- शरीरमा नचिलाउने, छुँदा थाहा नहुने हल्का रातो वा फुस्रो दाग देखा परेमा, गीर्खाहरु देखिएमा, कानको लोती तथा अनुहारको छाला बाक्लो भएमा, हात खुट्टा झमझमाएमा कुष्ठरोग हुन सक्छ, तुरुन्त नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा गई जांच गराऔं ।
- कुष्ठरोगको जांच तथा उपचार सेवा स्वास्थ्य संस्थाहरुमा निःशुल्क उपलब्ध छ ।
- समय मै रोग निदान तथा उपचार गरेमा शारिरीक अपाङ्गता हुनबाट बच्न र अरुलाई रोग सर्नबाट बचाउन सकिन्छ ।
- नियमित उपचार गरेमा कुष्ठरोग पूर्णरुपमा निको हुन्छ ।
- कुष्ठरोगका विरामीले आफ्नै घरमा बसी औषधि सेवन गर्न सक्छन् ।
- उपचार शुरु गरेका विरामी बाट अरुलाई रोग सर्दैन ।
- कुष्ठरोग कुनै देवी देवताको श्राप वा पूर्व जन्मको पापको कारणले वा वंशानुगत कारणले नभै सुक्ष्म किटाणु बाट हुने रोग हो ।

  यहि २०७३ साल ....गते देखि .... गते सम्म कुष्ठरोग निवारण अभियान कार्यक्रम संचालन हुंदैछ, उक्त अवधिमा तपाईको घरदैलोमा कुष्ठरोग खोज पड्ताल टोली आउँदैछ ।

पुनश्चः *कृपया यो पर्चा पढी सकेपछि अरुलाई पनि पढ्न दिनुहोला । धन्यवाद ।*

कुष्ठरोग विरामी खोजपड्ताल फारम

फारम नं १

.... देखि ....सम्म

जिल्लाः गा.वि.स. / न.पा.: वडा नं. गाऊं/टोलः

प्रा.स्वा.के./ स्वा.चौ. को नामः

घरको क्रम सख्या	जम्मा परिवार सदस्य संख्या	१५ वर्ष मुनिका जाँच गरेको संख्या		१५ वर्ष माथिका जाँच गरेको संख्या		जाँच गरिएको जम्मा संख्या	शंकास्पद व्यक्ति प्रेषण गरेको संख्या	रिफर गरेको व्यक्ति वा निजको नजिकको सम्पर्क व्यक्तिको फोन नम्वर	प्रेषण गरेको शंकास्पद व्यक्ति स्वास्थ्य संस्थामा जंचाउन आएको संख्या *(रिर्पोटिंगको दिनमा हेर्ने)*
		महिला	पुरुष	महिला	पुरुष				

खोजी टोलीको नाम : . वडा नं.: दस्तखतः मितिः

१

२.

पुनश्च्यः यो फारम भर्दा ट्याली (~~IIII~~) प्रयोग गर्ने ।

फारम नं. २

शंकास्पद विरामी प्रेषण फारम

विरामीको नामः- **उमेर/ लिंग :-**
ठेगाना :- **वडा नं :-**
मोवाईल नं.

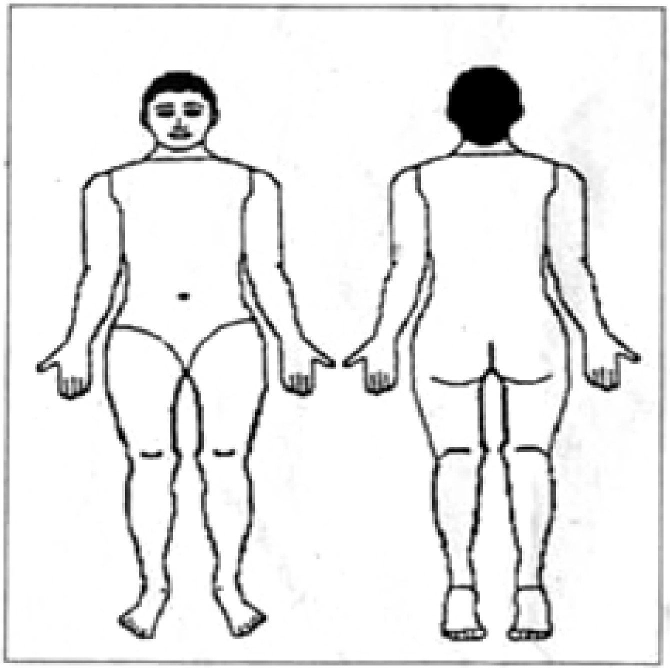

प्रेषण गर्ने टोली वा सदस्यको नामः
दस्तखतः
मितिः

शंकास्पद विरामी प्रेषण फारम

विरामीको नामः- **उमेर/ लिंग :-**
ठेगाना :- **वडा नं :-**
मोवाईल नं.

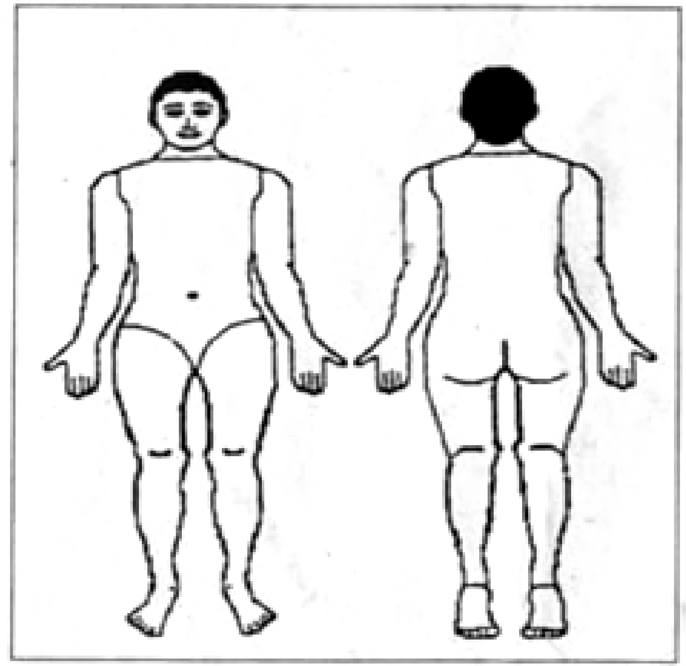

प्रेषण गर्ने टोली वा सदस्यको नामः
दस्तखतः
मितिः

फारम नं. ३

खोजपड्तालबाट प्रेषण गरेका संकास्पद कुष्ठरोग विरामी रजिष्टर

(स्वास्थ्य संस्थाले भर्ने)

विकास क्षेत्रः जिल्लाः

महानगरपालिका/ उप महानगरपालिका/ नगरपालिका /गा.वि.स.: वडा नं.

स्वास्थ्य संस्थाको नामः

क्र सं.	शंकास्पद विरामीको नाम	जाति कोड	उमेर/	लिंग		वडा नं.	गाऊं/ टोलः	स्वास्थ्य संस्थाबाट जांच पश्चात कुष्ठरोगको निदान			कुष्ठरोगको निदान पश्चात वर्गीकरण		असमर्थताको श्रेणी			कैफियत
				म	पु			नयां	पुरानो	कुष्ठरोग नभएको	एम.वि.	पि.वि.	०	१	२	

………………………............................... ……............................ …….. …............................. ……...................

प्रतिवेदकको नाम दर्जा स्वास्थ्य संस्था दस्तखत मिति

कुष्ठरोग निवारण अभियान

फारम नं. ४

प्रतिवेदन फाराम

जिल्ला /स्वास्थ्य संस्था : **मिति** **देखि** **सम्म**

आ.व.

क्र. सं.	नगर पालिका / गा.बि.स / वडा नम्बर	जनसंख्या	संकास्पद कुष्ठरोग बिरामी संख्या	हाल उपचारमा रहेका जम्मा बिरामी संख्या	खोजीटोली संख्या			जांच गरिएको संख्या				स्वास्थ्य संस्थाबाट जांच पश्चात रोग निदान			कुष्ठरोग निदान पश्चात वर्गीकरण						पत्ता लागेको महिला बिरामी संख्या		पत्ता लागेको बिरामीको असमर्थता श्रेणी			
					म.स्वा स्व.से	कुष्ठ प्रभावित	स्वास्थ्य कर्मी	बच्चा		व्यस्क		नयां	पुरानो	कुष्ठरोग नभएका	वयस्क		बच्चा (०–१४)		जम्मा				श्रेणी - १		श्रेणी- २	
								म	पु	म	पु				MB	PB	MB	PB	MB	PB	MB	PB	वयस्क	बच्चा	वयस्क	बच्चा

प्रतिवेदन पेश गर्नेको नामः दर्जाः स्वास्थ्य संस्थाः दस्तखतः

मितिः

फारम नं. ५

कुष्ठरोग निवारण अभियान

पत्ता लागेका नयां विरामीहरुको विवरण फारम

स्वास्थ्य संस्थाको नाम : **मितिः** **देखि** **सम्म**

आ.व.

क्र. सं.	कुष्ठरोग उपचार दर्ता मिति	विरामीहरुको नाम, थर	उमेर	लिंग	ठेगाना	कुष्ठरोगको प्रकार		असमर्थता श्रेणी			कैफियत
						एम.बि.	पि.बि.	०	१	२	

प्रतिवेदकको नामः दर्जाः दस्तखतः मितिः

नेपाल सरकार
स्वास्थ्य मन्त्रालय
स्वास्थ्य सेवा विभाग
जिल्ला स्तरीय कुष्ठरोग निवारण अभियान
सुपरिवेक्षण/ मूल्याङ्कन फारम

जिल्लाः **विकास क्षेत्रः**

१. **सुपरिवेक्षकको नाम/थर** :
२. **पद** :
३. **सुपरिवेक्षण स्थल** :
 ३.१ स्वास्थ्य संस्था :
 ३.२ घर/ टोल :
४. **अभियान पूर्व निरीक्षण गरेको स्वास्थ्य संस्था भएः**
 ४.१ तालिम प्राप्त कर्मचारी : छ /छैन
 ४.२ अभियानका लागि निर्देशिका र प्रचार तथा शैक्षिक सामग्री : छ /छैन
 ४.३ अभियानका लागि फर्म रजिष्टर : छ /छैन
 ४.४ अभियानका लागि चाहिने औषधी : छ /छैन
 ४.५ गा.वि.स. वा न.पा. कमिटि गठन भएको : छ /छैन
५ अभियानको समय :
५.१ स्वास्थ्य संस्थामा सुपरिवेक्षण भए :
 ५.१.१ शंकास्पद विरामीको संख्या :
 ५.१.२ कुष्ठरोग निदानको संख्या :
 ५.१.३ एम.वि. संख्या :
 ५.१.४ पि.वि संख्या :
 ५.१.५ कुष्ठरोग गलत निदान भएको :
 ५.१.६ उपचार लिएको कुष्ठरोग विरामीको संख्या :
५.२ घर परिवारमा सुपरिवेक्षण गरेको भए :
 ५.२.१ परिवार संख्या :
 ५.२.२ पुरुष संख्या .... महिला संख्या .... बच्चा संख्या
 ५.२.३ जम्मा जाँच गरेको संख्या :
 ५.२.४ शंका गरिएको विवरण :

- छुंदा थाहा नहुने र छालाको रङभन्दा हल्का फुस्रो दाग भएका शकांस्पद विरामी संख्याः
- स्नायू मोटो तथा दुख्ने शंकास्पद विरामी संख्याः
- झमझम लक्षण भएको शंकास्पद विरामी संख्याः
- अन्य कारण भएको शंकास्पद विरामी संख्याः

 ५.२.५ स्वास्थ्य संस्थामा रिफर गरिएको विरामीको संख्या :

६. सुपरिभेक्षकको प्रतिकृयाः

सुपरिभेक्षकको दस्तखतः

१. कुष्ठरोग किटाणुद्वारा हुने रोग हो, देवी श्राप होइन ।

२. नचिलाउने र छुँदा थाहा नहुने, फुस्रो दाग, नसाहरु दुख्ने, सुनिने, हातगोडाहरु लुलो हुने, छाला वा कानको लोती बाक्लो/मोटो हुने अथवा गिर्खाहरु हुने कुष्ठरोगको लक्षण हुन सक्दछन् ।

३. शुरुमा नै नियमित तरिकाले उपचार गरे कुष्टरोग निको हुन्छ र अङ्गभङ्ग हुनबाट बच्न सकिन्छ ।

४. कुष्ठरोगको उपचार स्वास्थ्य संस्थाहरुमा निःशुल्क हुन्छ ।

५. छिटो उपचार शुरु गरेपछि कुष्ठरोग नसर्ने हुनाले परिवारमा नै राखि औषधी उपचार गर्नुपर्दछ ।

६. तपाईको गाउँ घरमा आउने खोजपड्ताल टोलीलाई मद्दत गरी कुष्टरोगको नयाँ बिरामीहरु पत्ता लगाउन सहयोग गर्नुहोस् ।

७. तपाईको सहयोगले नै तपाईको गाउँ घरबाट कुष्ठरोग निवारण गर्न सकिन्छ ।

Government of Nepal
Ministry of Health
Department of Health Services
Leprosy Control Division
Teku, Kathmandu, Nepal, Phone: 4262009, Fax: 4248535
Email: leprosycontrol@gmail.com, Website: www.lcd.gov.np